

Саша Пајковић

B. A. T. / BON À TIRER

(одобравам тираж или одобрен тираж)

Bon à Tirer је оригинални графички лист, који је у потпуности прихватљив за уметника и графичара који изводи графику. Овај отисак служи као ниво квалитета према којем се пореди сваки следећи одштампани отисак тиража. Штампана се на истом папиру као и тираж, потписује се од стране уметника са В. А. Т. чиме аутор одобрава штампање едиције. Уобичајено је да тај отисак остаје графичару који изводи графику у тиражу. Таква пракса има за резултат импресивну колекцију уметничке графике различитих аутора код графичара којима је професија везана за извођење графика других уметника.

Упоредо бављење и занимање графиком и графичким техникама довело је до сусрета три уметника различитих генерација, животних ставова и карактера. Место сусрета била је графичка радионица Центра за графику и визуелна истраживања, њихово радно место. Драган Цоха, уметник генерације која је могла да живи од своје уметности, времена боемског Београда. Небојша Лазић, уметник млађе генерације који је одмах после студија отишао у Америку на усавршавање, и који се вратио након десет година са изузетним искуством са најпрестижнијих америчких института и радионица за литографију. Тамара Пајковић, уметница чије су године студија прошле у студентским протестима, санкцијама, а завршиле се бомбардовањем Београда.

Заједнички рад на стварању уметничких дела, како за друге тако и своје, бескрајни разговори, размена искуства, знања и схватања приближило је ова три уметника. Пред публиком Поклон збирке Галерије Рајка Мамузића, током децембра 2015. године, приказана је заједничка изложба ова три аутора састављена из два сегмента. Део изложбе сачињавају њихови самостални радови, на којима се види сва њихова разноврсност, особеност и јака индивидуалност. Други део изложбе представља поново њих троје, њихов заједнички рад на извођењу графика других уметника, међу којима су: Микан Аничич, Мома Антоновић, Анђелка Бојовић, Michael Barnes, Милан Блануша, Коста Богдановић, Бојан Бем, Коса Бокшан, Isabel Cuardado, Ђорђевић Црнчевић, Живо Ђак, Вјера Дамјановић, Марија Драгојловић, Зоран Димовски, Зоран Граовац, Francisco Velasco Fernandez, Ђорђе Ивачковић, Јелена Јоцић, Тадија Јаничић, Миодраг Доца Јанковић, Никола Јанковић, Раде Кундачина, Бранка Кузмановић, Слободан Кнежевић, Бошко Карановић, Жолт Ковач, Бата Крговић, Велизар Крстић, Милица Којић, Стеван Кнежевић, Драган Лубарда, Александар Луковић, Марина Марковић, Драган Момиров, Сандра Мркајић, Тафил Мусовић, Зоран Насковски, Миодраг Нагорни, Захарије Орфелин, Ивона Плескоња, Peterphobia, Божа Продановић, Милета Продановић, Зоран Павловић, Богдан Павловић, Ивана Попов, Пера Рајковић, Бранко Раковић,

СВЕТЛА КОМОРА

Драгана Радивојевић, Радомир Рељић, Симонида Рајчевић, Милан Сташевић, Тодор Стевановић, Слободанка Ступар, Нађа Стаменовић, Цуца Сокић, Akiko Sato, Бранко Ступар, Жарко Смиљанић, Нена Стојсављевић, Bernardo Sanjurjo, Милош Шобајић, Зоран Тодовић, Раша Тодосијевић, Мирјана Томашевић, Зоран Тодоровић, Халил Тиквеша, Здравко Велован, April Vollmer, Владимир Величковић, Синиша Жикић, Иванка Живковић.

Графика између отиска и утиска

Путовање било каквог одређеног дискурса неког уметничког дела увек почиње питањем како га оцртати. Како му одредити границе делања и сферу утицаја коју претпостављамо да може да досегне.

Питање се тиче успостављања сасвим одређеног, такорећи мистичарског језика: како он може почети? Одговор: да би дискурс почео потребно је да негде постоји *Почетак*. Када је у питању уметничко дело, тај проблем производи призив надахнућа. Он се свакако разрешава у терминима хтења. *Volo* је потврда да у сваком тренутку може да дође до рођења. Ово води порекло из садашњости и начело је почетка.

Специфичност проблематике којом се овде бавимо јесте исклизнуће које се догађа јер у оваквој врсти сусрета постоје, на неки начин, два почетка. Први је разрешен музом стварања, а други то стварање изнова уобличава без присуства ствараоца. У питању је наравно уметничко дело и његово извођење у било којој од графичких техника. Овде *volo* престаје да буде хтење нечега јер престаје да следи путање које уређују различита сазвежђа субјеката и објеката нечијег исказа (дела) и постају чин одрицања своје воље или другог уметника који се подухвата штампања тог одређеног дела. Ово преливање исказа из насталог у даљи процес настајања назваћемо начелом два почетка. Остаје наравно наглашен и сам чин хтења, сила која га поново рађа. Глагол није везан ни за шта и нико га не може присвојити. Он пролази кроз тренутке и кроз места и увек изнова бива захваћен духом стварања који се поново рађа, али овога пута туђом руком.

Овде *volo* постаје начело оперисања које потреса и прожима не више онога који је први поета неког дела већ другог који овом намерењу уметничког даје биће. Дакле, овде предуслов за стваралачки дискурс ставља први беочуг у низу модалних глагола. Из хтења сада произлази моћ. *Per voluntatem possum omnia* – вољом могу све. У том кретању од хтети до моћи, делотворност оног *volo* везује се за унутрашњи чин који представља намерење (*intentio*). И тако, мало-помало ствара се сложена мапа „унутрашње земље“, за коју је везано ово мистичко путовање по дискурсу стварања графика. Мистичко из чистог обреда прелаза од унутрашњег порива уметника који ствара и оног другог који то стварање изнова понавља. Оно што остаје невидљиво и запретано јесу управо намерења која овде постају преласци који обликују некакав међупростор. Намерења су овде неприметни гестови. Тренутни су и тајни. Догађаји повучени у односу на видљиво испољену историју коју у ствари одређују – без буке. Ово су кретања која се не уписују у конјунктуре друштвеног живота и управо овде је место одлуке да то невидљиво добије облик видљивог у путовању које је изложено свим посетиоцима

ове изложбе. Биле су потребне године стварања да би се овакво намерење уобличи-ло и ево га ту пред нама. Морало је да се одвоји од онога што му измиче. А измакло се да би нам сада из нашег унутрашњег места поставило следеће питање. Оно се не заснива на жељи која зависи од другог већ „вуче нас ка спољашњости и у себи носи недостатак“ (Плотин, *Eneade*, VI, 2). Овај недостатак ћемо преточити у позив да и ми учествујемо у чину који повезује незнану крајност порекла (*voluntas*) преточену у „уну-трашњу одлуку“. Остаје нам само да заједно са Мајстором Екхартом изговоримо: „Ништа уистину не чини човека осим одрицања од сопствене воље.“